

Naputak za povjerenike Etnografskog Muzeja u Zagrebu.

I. Zadaća muzeja i muzejskih povjerenika.

Zadaća je Etnografskog odjela Hrvatskoga narodnog muzeja da prikaže sav život i kulturu našega naroda, u prvom redu seljaka, koji je najviše dodanas sačuvao u sebi naše narodne značajke. Mimo te svoje glavne zadaće ima muzej da dađe sliku života i kulture, naročito seljačke, svih drugih kulturnih naroda — napose slavenskih — te život i kulturu t. zv. polukulturnih i divljih naroda.

Svoju zadaću vrši ovaj muzej s namjerom, da posluži naučnom proučavanju osobina našega naroda te čovjeka uopće. Uza to da unaprijedi svu školsku obuku i širenje prosvjete uopće; da bude izvor pobuda za umjetnost i obrt te napokon da kao visoko kulturna institucija reprezentira dio naše čitave kulture. Kod posljednjega ima naročito na umu inostranstvo te one dijelove našega naroda, koji stoljetnim zaprekama sprečavani nisu imali zgode, da se međusobno upoznaju.

Poput svakog drugog muzeja ostvarujući taj svoj zadatak predočuje zornim načinom ono, što hoće da prikaže. Zbog toga on sakuplja sve ono, što je u svezi s materijalnom i duševnom narodnom kulturom i životom pa to izlaže u svojoj zbirci, da ih trajno, vidljivo i rječito reprezentira. Takove stvari, većinom seljačke kućne ruketvorine od dana u dan sve više nestaju, jer ih zamjenjuje tvornička roba ili im uopće prestaje upotreba zbog novih životnih oblika modernoga vremena.

S ciljem, da se što intenzivnije i brže priberu takove stvari kao i uopće da se stalno unapređuje i potpomaže sav njezin rad, osnovala je uprava muzeja instituciju svojih povjerenika videći, da ona sama s raspoloživim silama i sredstvima nije vrsna da izvrši golemu zadaću, koja je tome muzeju namijenjena.

Ova je institucija muzejskih povjerenika odobrena ovom vladinom naredbom:

NAREDBA

Povjereništva za prosvjetu i vjere od 30. kolovoza g. 1921. br. 34.349 o povjerenicima Etnografskog odjela hrv. nar. muzeja u Zagrebu.

I.

U svrhu unapređivanja interesa etnografskog odjela hrv. narodnoga muzeja u Zagrebu ovlašćuje se ravnateljstvo toga odjela, da u svom djelokrugu imenuje povjerenike za pojedina mjesta ili oblasti u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca ili u inostranstvu.

II.

Služba se povjerenika sastoji u tome, da on svagdje, gdje mu se za to pruži zgoda, zastupa interese etnografskog odjela hrv. narodnog muzeja; napose da pribire građu za njegovu zbirku i za njegov arhiv.

III.

Svoju službu vrši povjerenik uvijek prema naputku sa strane ravnateljstva etnografskog odjela hrv. narodnoga muzeja. Od vremena do vremena ima on o svom radu podastrijeti izvještaj tomu ravnateljstvu bilo pismeno bilo usmeno.

IV.

Povjerenička je služba počasna ili se vrši uz nagradu, koju ustanovljuje ravnateljstvo etnografskog odjela hrv. narodnoga muzeja sporazumno s dotičnim povjerenikom. Nagrada se podmiruje ili iz redovitih ili iz vanrednih sredstava toga muzejskoga odjela.

V.

Eventualni troškovi, nastali kod vršenja povjereničke službe, napose izdaci za nabavljenu etnografsku građu bilo koje vrste, padaju na teret muzeja.

VI.

Sve ustanove i pogodnosti s obzirom na službena putovanja muzejskih izaslanika uopće važe i za muzejske povjerenike.

VII.

Povjerenikom može biti imenovan svatko, koji želi i može, da bilo na koji način unaprijedi interese etnografskoga odjela hrv. narodnoga muzeja.

Svakom povjereniku izdaje ravnateljstvo toga muzejskoga odjela ispravu o imenovanju. Ta je isprava snabdjevena žigom i potpisom ravnateljstva, a glasi ovako:

Ravnateljstvo etnografskog odjela hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu potvrđuje ovime, da je na osnovi naredbe Povjereništva za prosvjetu i vjere u Hrvatskoj i Slavoniji od 30. kolovoza g. 1921. br. 34.349 imenovalo gospodina (gospodu) N. N. svojim (svojom) povjerenikom (povjerenicom).

U Zagrebu, dne

VIII.

Povjerenička je služba doživotna, a može prestati ili odreknućem sa strane njezina vršioca ili dokinućem sa strane ravnateljstva etnografskoga odjela hrv. narodnoga muzeja. Ovo posljednje može uslijediti samo u slučaju, ako se povjerenik pokaže nehajnim u vršenju povjerene mu službe.

IX.

Ova naredba stupa na snagu danom njezinoга proglašenja.

U Zagrebu, dne 30. kolovoza 1921.

Za pokrajinskog namjesnika:

Dr. Alaupović v. r.

Iz ove se naredbe uglavnom razabiraju osnovne smjernice djelovanja muzejskih povjerenika. Djelovanje je to mnogostrano kaogod što je veliko područje etnografskog istraživanja te najrazličitijih načina za promicanje muzejskog rada. Stoga naravno nije ni moguće pobrojati i napose odrediti sve načine i slučajeve, kako i kada mogu povjerenici da pomažu muzej u njegovu nastojanju. Ali se ipak u idućim točkama daje nešto potanji naputak o tom, kako i u čemu oni mogu promicati taj rad.

II. Djelovanje povjerenika.

Muzejski povjerenici kao suradnici uprave pomažu muzej u njegovu radu:

1. prībīranjem predmeta iz područja narodnoga života za muzejsku zbirku, u kojoj će biti izloženi. To su na pr. predmeti svakidašnjega života kao: gospodarsko oruđe svih vrsta, lovske sprave i oruđe; svi kućanstveni predmeti kao: namještaj soba i drugih prostorija, kuhinjsko posuđe, alat za sve vrste kućnog rukotvorstva te seljačkog obrta zajedno s proizvodima; odjeća svakidašnja i svečana i svi njezini dijelovi za muško i žensko, za staro i mlado; svakovrsni nakit muški i ženski; igračke za djecu i predmeti za igre odraslih; sve vrste narodnih mjera; utezi, dužinske, šuplje mjere, rovaši i slično; oružje za boj, za lov i za ures; sve vrste jela običajnih i svetačnih, koliko se dadu trajno sačuvati. Dalje predmeti, koji naročito osvjetljaju duševnu stranu narodnoga života — a to su predmeti religioznoga, obrednoga i t. zv. praznovjernoga značaja kao na pr. pisanice (uskrсна šarena jaja), zavjetni predmeti (votivi), jaslice (betlehemi), zvijezde sv. triju kraljeva, krstovi nadgrobni i za procesije, vijenci i krune za mladence, vijenci spleteni prigodom žetve; predmeti za obrede i igre starih običajnih svečanosti i drugih važnih životnih zgoda; zapisi (amuleti, amajlije) i t. d.; rukotvorine slikarske i kiparske, rezbarske. Zatim sve vrste muzičkih instrumenata (glazbala),

kojima se narod služi bilo u kojoj zgodi kao i uopće sve naprave, kojima se proizvodi kakav zvuk na pr. zvona za blago i ovce, čegrtaljke, brunde i t. d. Pored toga predmeti upotrebljavani u narodnoj medicini i veterinarstvu kao: sve vrste lijekova, sve kirurške sprave i t. d.; napose svi predmeti za njegu dojenčadi i male djece pa nemoćnika i slično.

O drugim predmetima, koji također pripadaju u područje pribiranja, a ne mogu se nikako ili tek veoma teško nabaviti za muzej vidi niže točku 2 C.

Za antropološki odsjek muzeja, kojemu je zadaća, da predoči fizičke (tjelesne) osobine naroda bilo bi vrlo potrebno skupljati — koliko je to uopće moguće prema utvrđenim odredbama građanskih i crkvenih zakona — lubanje kao i čitave ljudske kosture, tipične za rasu pojedinih naroda i plemena, kosu tipičnih individua pa i ostale tjelesne značajke, koje se kao preparati mogu sačuvati.

Za odsjek primijenjenoga narodnog umijeća valja pribavljati predmete bilo koje vrste, u kojima se očituje namjera tvorčeva, da se posluži oblicima iz blaga narodnoga umijeća u svrhu njihove primjene potrebama više (»gospodske«) kulture.

2. sakupljanjem građe za umnažanje i usavršavanje stručnih pomagala muzeja. Ova pomagala služe djelomice kao tumač materijalu muzejske zbirke a zbog što zornijega predočivanja kao i napose naučnom radu u muzeju. Tu se misli na svu onu građu, koja se pohranjuje:

A) u muzejskom arhivu kao:

a. opisi narodnoga života, napose opisi one duševne strane toga života, koja je u izravnoj vezi s bilo kojim predmetom iz točke 1., a bez njezina poznavanja ne bi ti predmeti bili posve razumljivi. Na pr. opisi obreda i običaja uz gradnju kuća, kod liječenja ljudi i životinja, kod vjenčanja, kod smrti i pogreba, kod tetoviranja, kod davanja zapisa i votiva, kod igara i t. d., i t. d. Zatim sva ostala građa o narodnom životu i običajima, koja se može sačuvati jedino zapisivanjem. Za skupljanje te građe upućuje se zbog potanjih i daljih uputa na osnovu dra Ante Radića pod natpisom: Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu. Izdala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1897. Ta se knjižica može besplatno dobiti od uprave muzeja ili izravno od Jugoslavenske akademije u Zagrebu, Zrinjski trg 11. Zatim se upućuje na ove napatke za sabiranje:

Osnova za sabiranje građe o pravu, koje u narodu živi. Napisao dr. Ivan Strohal. Izdala Jugoslavenska akademija u Zagrebu 1909. (Dobiva se besplatno kao i prije spomenuta osnova).

Nacrt za istraživanje hrvatskih i srpskih narječja. Napisao dr. Stjepan Ivšić. Izdala Jugoslavenska akademija u Zagrebu 1914. (Dobiva se besplatno isto tako kao i gornje knjižice).

Upustva za skupljanje srpskih narodnih običaja. Napisao dr. Tihomir R. Đorđević (Srpski etnografski zbornik, knj. 14.) Beograd 1909.

Srpske narodne igre, knj. I. Napisao dr. Tihomir R. Đorđević. (Srpski etnografski zbornik knj. 10.) Beograd, 1907.

Bilješka. Tko se za djela i napatke ove vrste, kojih u našoj i stranoj literaturi još ima, potanje zanima, neka se obrati upravi muzeja.

b. po mogućstvu što detaljniji i kritičniji izvještaj o djelovanju a napose o putovanjima muzejskih povjerenika i službenika u naučne svrhe, kad poduzmu koji rad na izričitu pobudu (dotično nalog) ravnateljstva.

c. sve vrste ilustracija u svezi s duševnom i materijalnom građom narodne kulture i života izvedenih bilo rukom bilo mehaničkim putem kao: slikarije, crteži, bakrorezi, drvorezi i slično; kiparski i rezbarski radovi u svakom materijalu; obične fotografske snimke, kinematografske snimke, dijapozitivi; fonografske snimke muzičke i jezične građe (napjevi, sviranje na glazbalima, različne vrste govora i narječja).

B.) u posebnoj zbirci navlastito umjetničkih slikarskih i kiparskih radova, koji crpu svoju sadržinu iz narodnoga života te su kao takovi dragocjeni njegovi tumači, jer su umjetničkim gledanjem proučeni odraz toga života. Oni veoma mnogo pridonose istinskom njegovu prikazu u muzeju a ujedno djeluju estetski odgojno te reprezentativno.

C.) u zbirci modela i kopija ili odljeva originalnih predmeta, koji se ne dadu uopće nikako ili tek veoma teško prenijeti ili za muzej pribaviti. To vrijedi napose na pr.: za kuće i kućišta i njihov uređaj (vidi točku 1.); za čitava naselišta, kojima treba plastički prikazati geografski smještaj i tako zorno istaknuti antropo-

geografske faktore njihova postanja; za raznovrsni alat i druge tehničke naprave velikih dimenzija, koje bi u muzeju zauzele odviše prostora; za tipove čitavoga tijela, kostura i lubanja pojedinih plemena, naroda i rasa; za oblike češljanja kose (frizura) i tetoviranja (šaranja čovječje kože). Sve to bit će tek u izuzetnim slučajevima moguće nabaviti za muzej.

D.) u muzejskoj knjižnici:

- a) literatura sadržine etnografske, folklorističke, etnološke,
- b) „ geografska.
- c) „ antropološka.
- d) „ muzikološka, napose zbirke muzičke građe.
- e) „ lingvistična (jezikoslovna), naročito za komparativnu filologiju te rječnici svih jezika.
- f) literatura, koja zalazi u područje prehistorije, klasične i sredovječne arheologije te povijesti umjetnosti a napose umjetnosti pučke.
- g) literatura kulturno-historijska i historijska, opća i specijalno naša.
- h) literatura tehnološka, naročito koja obrađuje historijsku stranu tehničkih vještina.
- i) literatura beletristička, koja ima za predmet narodni život.
- k) sve vrste geografskih karata cijeloga svijeta uopće a naročito one etnografskoga sadržaja.

3. pribavljanjem novih prijatelja muzeju te zagovaranjem muzejskih nastojanja napose u svrhu pribave novčanih sredstava za muzejsku zakladu. To mogu povjerenici uz ostale načine činiti upozoravanjem javnosti na svrhu i značenje muzeja javnim predavanjima ili člancima u časopisima i novinama.

4. priređivanjem skupnih pohoda u muzej sa strane pojedinih društava, korporacija i škola, vojnika, stranih i domaćih posjetilaca.

5. suradivanjem u muzejskom glasniku, koji uz naučne članke i bilješke donosi saopćenja o radu muzeja te o načinu, kojim ga njegovi promicatelji i povjerenici unapređuju.

III. Postupak kod skupljanja predmeta.

1. Prije svega treba paziti na kakvoću predmeta s obzirom na njegovu sadržajnu vrijednost i značenje, što ga ima u narodnom životu kao i s obzirom na vrijednost njegove izvedbe. Kod toga valja imati svakako na umu, da su predmeti, izrađeni u ranije vrijeme (a bar prije svjetskoga rata) često sa svakoga gledišta boljša kvaliteta nego su proizvodi današnji. Isto tako nailazimo na bolje i za muzejske svrhe interesantnije predmete u mjestima i krajevima, koji su podalje od glavnih a naročito modernih prometnih žila. Osamljena sela, što dalje od državnih cesta i željeznica kriju obično u sebi najdragocjenije etnografsko blago.

2. Predmete je najbolje pribavljati neposredno od njihova vlasnika. To je potrebno zbog vjerodostojnosti provenijencije (podrijetla) predmeta kao i zbog ostalih podataka, koje treba dati o svakom predmetu, a bez kojih oni ne bi mogli imati potpune muzejske i naučne vrijednosti. Tek onda, kada je pouzdanost posrednikova potpuno zajamčena, nije dakako potrebno sakupljati predmete lično od vlasnika.

3. Da li će predmeti biti pribavljeni za muzej kao dar ili kupnjom, to naravno sve stoji do imućstvenih prilika i shvaćanja muzejskih ciljeva pojedinih njihovih vlasnika kao i o samim povjerenicima. Nema sumnje, da je kod nabave predmeta veoma važan način postupka s ljudima, od kojih se što hoće. Tu treba uvijek zgodna takta i potrebna obzira, da se na pr. kod nepoznatih ljudi ne pobudi nepovjerenje. U takim se slučajevima osobito preporučuje, da se zađe u narod u pratnji njemu poznatih lica, koja uživaju njegovo povjerenje i imaju autoritet, pa da mu se razjasne zadaće i opći narodni ciljevi muzeja.

Zališno je naglašavati, da povjerenici nastoje, kako bi se muzeju što više darivalo. Muzejska su sredstva veoma skućena, pa stoga treba svi da zajednički nastojimo, da naš muzej kao nadasve narodna institucija, koja ima da služi na čast našoj kulturi, bude što ljepše i brže izgrađen nesamo spomoću sredstava, što ih država daje, nego i prinosima svakoga pojedinca. Time se dakako niipošto ne misli, da muzej očekuje samo darove i to od svakoga, bio on imućan ili ne. Nastojanje povjerenika neka ide za tim, da skupi što je više moguće darovima, gdje se to ikako može; no ako to nije moguće, neka predmete pribavi kupnjom, ali naravno što jeftinije. Kod većih se svota treba svakako prije nabave sporazumjeti s muzejskom upravom.

4. Uza svaki nabavljeni predmet treba dati o njemu nužne podatke. Svi najvažniji takovi podaci, koje treba saopćiti — dakako, koliko ih uopće ima — svrstani su u ova pitanja, od kojih na debelo štampana **svakako treba odgovoriti**:

- a) **Odakle je? (Ime mjesta i kuće ili obitelji).**
- b) **Točni nazivi čitava predmeta i svih njegovih sastavnih dijelova.**
- c) **Čemu služi? Kada se upotrebljava?** (Svaki dan ili u svečanim zgodama?)

Tko ga upotrebljava? (Da li muško ili žensko, odrasli ili djeca i t. d.?)

- d) **Je li običan (tipičan) ili neobičan (atipičan)?**
- e) **Tvar (materijal), od koje je načinjen?** Je li dotična tvar domaća ili unesena u sirovu ili prerađenu stanju? **Tehnika (način) izradbe** t. j. kako je izrađen? Naziv tehnike i vještine, kojom je izrađen. Na pr. koji od različitih načina drvorezbarske vještine koji od tkalačke, vezilačke? Koji od načina šaranja, bojenja i t. d.?
- f) **Kakvoća izradbe?** Ima li većinom bolje izrađenih ili gore od nabavljena predmeta?

g) **Alat, kojim je izrađen i ostale naprave za izradbu.** Tvar, od koje su ovi izrađeni. Nazivi njihove cjeline kao i nazivi glavnih i sporednih njihovih dijelova.

h) **Ukras predmeta.** Tehnička njegova izradba. Tvar ukrasa (na pr. kod inkrustacije, tauširanja, veziva i tkiva i t. d.). Nazivi tehnike i ukrasnih (ornamentalnih) oblika. Imadu li ukrasi (šare, ornamenta i t. d.), kakovo posebno značenje u svezi s vjerom ili praznovjerjem?

i) **Kada je izrađen (godina izradbe i godišnje doba)? Tko ga je izradio?** Da li samo jedno ili više lica (na pr. kod predmeta od kože treba navesti, da li je kožu ustrojio onaj isti, koji je od nje izradio dotični predmet). Ime lica, spol, narodnost, starost, zanimanje. Kakvi su mu roditelji i ostali srodnici s obzirom na vještinu izrađivanja dotičnih predmeta? Ako je lice doseljenik bilo tuđe narodnosti ili samo iz drugoga kraja, je li odskora ili već odavno?

k) **Je li predmet proizvod domaćeg obrta, pravljen samo za kućnu upotrebu ili ga je pravio obrtnik po zanimanju za prodaju?** Je li taj izučen na selu ili u gradu?

l) **Dimenzije** t. j. mjere predmeta, u prvom redu onih, koji su navedeni u točki 2 C), (naznaka eventualne dužine, visine, širine, dubljine, debljine, težine i t. d.)

m) **Od koga je nabavljen?**

n) **Nabavna cijena** (za one predmete, koji su kupljeni).

Sve što treba o pojedinom predmetu saopćiti, naravno da nije moguće da bude u tim pitanjima iscrpno, no uglavnom sadrže ona najvažnije podatke, koji mogu poslužiti za valjano popisivanje predmeta u muzejskim inventarima (našastarima). Tko bi naišao još na točnije podatke, neka ih svakako priopćil.

5. Za one predmete i objekte uopće, koje bilo ma s kojega razloga nije moguće nabaviti za muzej, treba također dati točan opis i sve podatke prema pitanjima navedenima u točki 4. — Napose ih još treba — ako je ikako moguće, i to makar posve nedotjeranim sredstvima i načinom — nacrtati, naslikati a naročito fotografirati, kako bi se bar tako sačuvali u muzeju.

IV. Otprema predmeta u muzej.

Listovne pošiljke i zamotke (pakete) do 20 kg. težine dužna je pošta otpremati besplatno, ako se uz adresu:

HRV. NARODNI MUZEJ
ETNOGRAFSKI ODIO

ZAGREB.

Trg Ivana Mažuranića br. 27.

stavi oznaka:

SLUŽBENO!

U poslu narodnoga muzeja prosto od poštarine.

Sve ostale pošiljke, koje se zbog svoje težine ili veličine ne mogu poslati poštom, otpremaju se uz naplatu vozne tarife željeznicom i to kao tovarna roba; tek u izuzetnim slučajevima kao brzovozna roba.

Za poštanske pošiljke uvijek je najbolje, ako se šalju putem bilo koje oblasti: županijske (oblasne), kotarske (okružne, sreske), općinske; župnoga ureda, parohijalnoga zvanja, oružničke postaje, škola i ostalih javnih nastavnih zavoda i oblasti.

Razumije se samo po sebi, da se predmeti moraju dobro zapakovati, kako se ne bi oštetili ni pogubili putem. Dobro je, da se na pošiljke, koje sadrže lomljive stvari, stavi oznaka: — Pazi! Ne bacaj! —

V. Troškovi.

Sve izdatke, koji nastaju u izvršivanju povjereničkih poslova, namiruje uprava muzeja. U te izdatke pripadaju naročito putni troškovi te izdaci za nabavljene predmete. O svim izdacima, učinjenima na račun muzeja, podnose povjerenici točan obračun muzejskoj upravi.

Ako koji povjerenik hoće i može, da sam snosi trošak, tad je to za muzej svakako bolje. No to se nipošto ni od koga ne traži, niti je to možda vezano s radom povjerenika. Naprotiv, ako bi ustrebalo, muzejska je uprava pripravna, da po mogućstvu predujmi svote za potrebne troškove.

U svakom slučaju, kad se radi o većim pothvatima i izdacima, treba da se povjerenici, prije nego što poduzmu, sporazumiju s upravom muzeja.